

Tema siročeta u hrvatskom dječjem romanu prve polovice 20. stoljeća

Posilović, Petra

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:542010>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Petra Posilović

**TEMA SIROČETA U HRVATSKOM
DJEČJEM ROMANU PRVE POLOVICE 20.
STOLJEĆA**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA KROATOLOGIJU

PETRA POSILOVIĆ

**TEMA SIROČETA U HRVATSKOM
DJEČJEM ROMANU PRVE POLOVICE 20.
STOLJEĆA**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Dubravka Zima

Zagreb, 2022.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. DJEČJA KNJIŽEVNOST	2
2.1. Hrvatski dječji roman	2
3. IVANA BRLIĆ MAŽURANIĆ	4
3.1. Književno stvaralaštvo Ivane Brlić Mažuranić	5
4. MATO LOVRAK	6
4.1. Književno stvaralaštvo Mate Lovraka	8
5. ČUDNOVATE ZGODE ŠEGRTA HLAPIĆA	10
6. ANKA BRAZILIJANKA	11
7. ROMAN O SIROČETU	14
8. USPOREDNA ANALIZA ROMANA ČUDNOVATE ZGODE ŠEGRTA HLAPIĆA I ANKA BRAZILIJANKA	15
9. ZAKLJUČAK	19
10. LITERATURA	20

SAŽETAK

U radu će se na primjerima dječjih romana *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* (1913.) Ivane Brlić-Mažuranić i *Anka Brazilijanka* (1939.) Mate Lovraka analizirati i interpretirati tema djeteta bez roditelja, te će se uz pomoć teorijskog okvira o dječjem romanu uspostaviti teorijski model dječjega romana o siročetu u kontekstu hrvatske dječje književnosti prve polovice 20. stoljeća.

Ključne riječi: dječji romani, siročće, Ivana Brlić Mažuranić, Mato Lovrak

1. UVOD

Pojam „roman za djecu“ ili „dječji roman“ pojavljuje se tek tridesetih godina 20. stoljeća. Do tridesetih godina 20. stoljeća pisci dječjih romana svoja djela nazivaju pripovijetkama. Dječja književnost ima nekoliko određenja. Milan Crnković jedan je od prvih koji uopće upotrebljava pojam „dječji roman“, ističući realističnost, temu djetinjstva te lika djeteta u središtu fabule kao ključne karakteristike dječjeg romana. Crnković ujedno roman *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* autorice Ivane Brlić Mažuranić smatra prvim dječjim romanom u korpusu hrvatske dječje književnosti upravo zbog svoje originalnosti i književne kvalitete, ali i zbog činjenice da je središnji lik djela dijete.¹ Vrhuncem dječje književnosti u Hrvatskoj Crnković vidi djela Ivane Brlić Mažuranić i Mate Lovraka.

Ivana Brlić Mažuranić najznačajnija je književnica hrvatske dječje književnosti, a *Čudnovatim zgodama šegrta Hlapića* zauzima vrlo važno mjesto u hrvatskoj dječjoj književnosti. Nedugo nakon objavljivanja *Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića* Antun Gustav Matoš ističe kako je djelo vrlo originalno i proglašava ga malim remek-djelom.

Uz Ivanu Brlić Mažuranić i Mato Lovrak ubraja se među najpoznatije hrvatske dječje autore. Djeci se uspio približiti jednostavnim i njima razumljivim načinom pisanja. U ovom radu predstaviti će njegov roman o djevojčici bez roditelja i o njezinom teškom putu do pronalaska novih roditelja. Pružit će se opći uvid u djelo i usporediti ga s djelom *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*.

U ovom radu analizirat će se djela *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* i *Anka Brazilijanka*, dvaju najznačajnijih autora na području dječje književnosti, Ivane Brlić Mažuranić i Mate Lovraka. Prikazat će se na koje načine autori prikazuju siročje u svojim djelima te prepoznati paradigma romana o siročetu u dječjem romanu u prvoj polovici 20. stoljeća.

¹ Daljnja istraživanja hrvatske dječje književnosti opovrgnula su ovu Crnkovićevu tezu.

2. DJEČJA KNJIŽEVNOST

Dječja književnost je književnost namijenjena djeci, odnosno poseban segment književnosti koji obuhvaća djela koja tematski i oblikovno odgovaraju dječjem uzrastu od treće do četrnaeste godine. To je književnost koja je svjesno namijenjena djeci, ili je tijekom vremena postala prikladna za dječju dob, a kao takva potrebna je za estetski i društveni razvoj djece. (Crnković prema Crnković i Težak, 2002: 7) Dječja književnost je umjetnost riječi i na nju se treba gledati okom književne recepcije, odnosno treba uzeti u obzir dijete koje će to čitati. (Hranjec, 2004: 5) Poznato je da su dječji romani kraći od onih za odrasle upravo zbog činjenice da je dječja koncentracija i mogućnost zadržavanja pažnje manje od odraslih. (Majhut, 2005: 39) Također, dijete ne može čitati svako književno djelo, stoga je vrlo važno uzeti u obzir djetetovu dob i njegove sklonosti i mogućnosti, kao i svrhu, odnosno teme koje se djetetu sviđaju i odgovaraju njegovim interesima. (Crnković i Težak, 2002: 8-9)

Milan Crnković i Dubravka Težak navode kako je žanrovska podjela književnosti za djecu jednaka književnosti za odrasle pa se tako dječja književnost može podijeliti u dvije skupine. U prvu skupinu ubrajaju se slikovnice, dječja poezija, dječji roman, dok drugu skupinu čine basne, roman o životinjama, znanstvena fantastika, avanturistički i povijesni romani te putopisi i biografska djela. Ove spomenute dvije vrste dječje književnosti postoje s razlogom, naime djela iz prve skupine većinom su pisana za djecu, dok se u drugoj skupini nalaze djela koja nisu pisana isključivo za djecu već su priređena za njih. (Crnković i Težak, 2002: 14-15) Također se govori o povezanosti dječje i trivijalne književnosti, a zajednička im je stvarnost, odnosno stvarnost u dječjoj književnosti je slična onoj u trivijalnoj književnosti. Književni prostor dječje književnosti je na sličan način stiliziran kao svijet u trivijalnoj književnosti. (Zima prema Majhut, 2005: 35-36)

2.1. Hrvatski dječji roman

U ranijim pregledima hrvatske dječje književnosti nije postojao pojam dječji roman ili roman za djecu, već se koristio pojam pripovijetke, pripovijesti ili novele. To se promijenilo 1920-ih kada se počeo koristiti termin dječji roman ili roman za mladež, no tek je 1940-ih uporaba ovih izraza bila općeprihvaćena. (Majhut, 2005: 11) Hrvatski roman za djecu pripada i svjetskoj i hrvatskoj književnosti, samostalno izgrađuje vlastiti pjesnički i strukturalni tematski lik i

prilagođava ga malim čitateljima. (Hranjec, 1998: 303) Dječji roman ne može se shvatiti kao jednoznačan pojava jer njegov opseg i doseg nisu u potpunosti određeni i definirani. (Zima, 2011: 11) U dječjem romanu najvažnija je fabula odnosno naracija koja mora biti uzbudljiva i napeta, ali sama fabula nije toliko složeno strukturirana, nego je prisutan linearan tijek događaja. Nadalje, u romanima nastalima u prvoj polovici 20. stoljeća dječji je lik u dječjem romanu često uklopljen u družinu ili klapu, pri čemu je glavni lik vođa družine. Naglašena je akcija i avantura, jer djecu karakterizira stalan nemir, dinamičnost, stalno kretanje i radoznalost, koja je povezana s dječjom igrom. (Hranjec, 1998: 9-11)

Početno razdoblje dječje književnosti trajalo je predugo. Novo razdoblje počinje objavljivanjem djela koja su istovremeno umjetnička i dječja (Crnković i Težak, 2002: 250), ono potiskuju razdoblje moralističke pripovijetke i tužne tematike nesretnog djeteta te razdoblje utilitarističke književnosti. (Crnković i Težak, 2002: 260) Milan Crnković podijelio je hrvatsku dječju književnost na četiri razdoblja uz pretpostavku da je svaki značajniji pisac svojom pojavom presudno utjecao na jedan period. Tako je prvo razdoblje u hrvatskoj dječjoj književnosti nazvao *Filipovićevo doba*² koje traje do pojave romana *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*, sljedeće je *Doba Ivane Brlić Mažuranić*, koje traje od 1913. godine do objavljivanja Lovrakova romana *Vlak u snijegu* 1933. godine, treće razdoblje je *Lovrakovo doba*, a traje do 1956. godine kada je objavljena zbirka pjesama *Prepelica* Grigora Viteza. Objavom spomenute zbirke počinje četvrto razdoblje nazvano *Vitezovo doba*. (Crnković prema Majhut, 2005:43) Berislav Majhut, međutim, osporava Crnkovićevu periodizaciju i uvodi termin „rani hrvatski dječji roman“ kojim označuje hrvatske dječje romane objavljene do 1945. godine. (Majhut, 2005: 43)

Godine 1970. Milan Crnković u članku „Ivana Brlić Mažuranić i hrvatska dječja književnost“ navodi kako je roman *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* prvi hrvatski dječji roman. Ovu tvrdnju prihvaćaju i mnogi drugi autori pa tako Ivo Zalar navodi „povjesničari hrvatske dječje književnosti slažu se da je prvi hrvatski dječji roman *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* autorice Ivane Brlić Mažuranić, koji je objavljen 1913. godine. No, i tu je potrebna stanovita ograda. Dvadesetak godina ranije, točnije 1894. godine, Jagoda Truhelka objavila je kraći roman (neki bi ga možda nazvali oduljom pripovijetkom – *Tugomila*), ali ga čitalačka publika nije najbolje prihvatila. Danas predstavlja samo historiografski i bibliografski podatak. S *Čudnovatim zgodama šegrta Hlapića* je drugačije.“ (Zalar, 1983: 17) Ne uzevši u obzir djelo Vjekoslava Košćevića *Sretni kovač* i pripovijest *Tugomila* Jagode Truhelke roman Ivane Brlić Mažuranić

² Ivan Filipović smatra se začetnikom hrvatske dječje poezije. (Hameršak i Zima, 2015:286)

smatra se začetnikom dječjeg romana u Hrvatskoj zbog njegove književne kvalitete i uvođenja dječjeg lika kao centralnoga. (Zima, 2011: 15) Nakon što je spomenuti roman objavljen, dječji roman postaje književna vrsta koja se vrlo brzo i bogato razvijala. (Crnković i Težak, 2002: 260) Berislav Majhut sve navedeno opovrgava i navodi kako je hrvatska dječja književnost u 19. stoljeću oblikovana različitim parametrima poput nakladničkog, recepcijskog, predodžbenog i književno-strukturnog. Također uočava tri tipa romaneskne narativne organizacije (pustolovni roman, roman o siročetu i roman o dječjim družbama) hrvatskog dječjeg romana do 1945. godine, koje analizira uz pomoć teorije o pripovjednim modusima i pomoću naratološkoga aparata. U skladu s tim Majhut *Čudnovate zgođe šegrta Hlapića* ne smatra prvim romanom hrvatske dječje književnosti, već kao izniman primjer uspješnog posvajanja pustolovnog romana i romana o siročetu. (Majhut prema Hameršak i Zima, 2015: 208-210)

3. IVANA BRLIĆ MAŽURANIĆ

Ivana Brlić Mažuranić smatra se najvažnijom autoricom hrvatske dječje književnosti, a njezina važnost istaknuta je mjestom među hrvatskim kanonskim autorima. Rođena je 18. travnja 1874. godine u Ogulinu. Njezin otac Vladimir Mažuranić bio je sin prvog hrvatskog bana pučanina, Ivana Mažuranića. Također zanimljiv podatak je da je Ivanina baka Aleksandra bila sestra Dimitrije Demetra. Majka joj je bila Henrieta Bernath, koja je sa suprugom Vladimirom imala ukupno četvero djece, kćeri Ivanu i Aleksandru te sinove Božidara i Želimira. Ivana je jedan niži i jedan viši razred završila u djevojačkoj školi u Zagrebu nakon čega je pohađala privatne obuke pretežno na francuskom jeziku. Također čitala je djela na engleskom, njemačkom i ruskom jeziku. Autorica u svojoj Autobiografiji ističe činjenicu da je imala potpunu slobodu pri izboru lektire, što je kasnije utjecalo na njezinu slobodu prosuđivanja. Ivana se udala vrlo mlada, za Vatroslava Brlića, odvjetnika iz Broda na Savi, točno na svoj osamnaesti rođendan 1892. godine. Rodila je sedmero djece kćeri Nadu, Zoru, Zdenku i Nedjeljku, sina Ivana te Vladimira i Nikolu, koji su umrli ubrzo nakon poroda. Već 1926. godine počinje obolijevati pa je tako često boravila u lječilištima u Hrvatskoj, Sloveniji i Austriji. Godine 1931. predsjednik JAZU Gavro Manojlović prvi put upućuje prijedlog Kraljevskoj švedskoj akademiji u Stockholmu za dodjelu Nobelove nagrade za književnost Ivani Brlić Mažuranić. Godine 1935. Ivana seli iz obiteljskoga doma u Brodu u Zagreb. Predložena je za dopisnog člana u Umjetničkom razredu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 1935., no nije izabrana,

te drugi puta 1937. godine, kada je bila izabrana kao dopisni član u Akademijino članstvo. Time je postala prva žena u Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti. Također te iste godine treći je put ponovljen prijedlog za dodjelu Nobelove nagrade za književnost. Ivana Brlić Mažuranić preminula je 21. rujna 1938. godine u Gotliebovu sanatoriju na Srebrnjaku u Zagrebu, a pokopana je u obiteljskoj grobnici u arkadama na zagrebačkom groblju Mirogoj. (Zima, 2001: 13-29)

3.1. Književno stvaralaštvo Ivane Brlić Mažuranić

Autor Joža Skok (2007.) navodi kako je Ivana Brlić Mažuranić u svojim književnim radovima ostavila tragove vlastite osobnosti te da je stvorila vlastite umjetničke prostore koje je ispunila svojim vizijama i porukama. (Skok, 2007: 7) Prvi tekst koji je Ivana Brlić Mažuranić napisala bila je pjesma *Zvijezdi moje domovine*, u kojoj je prisutan iskren rodoljubni osjećaj. Iz navedenog možemo zaključiti kako je autorica svoj književni rad započela pisanjem poezije. Tek 1901. godine započinje njezin sustavni književni rad, jer je u prethodnih osam godina bila potpuno posvećena majčinstvu i obitelji. Ivana Brlić Mažuranić počinje se baviti književnošću kako bi svojoj djeci pružila prvu lektiru, kao što sama navodi u kratkoj Autobiografiji koju je napisala 1916. godine:

„Kad je počela dorašćivati četica moje djece i kad se u njima pojavila očajna u to doba želja za čitanjem – učinilo mi se ujedanput da sam našla točku gdje se moja želja za pisanjem izmiruje sa mojim shvaćanjem dužnosti. Moja djeca žele čitati – koja radost za mene da i na tom polju budem njihovim provodičem, da im otvorim vrata k onom bajnom šarolikom svijetu u koji svako dijete stupa prvim čitanjem – da njihove bistre i ljubopitljive očice svrnem na one strane života koje žele da naprije uoče i da ih nikada s vida ne izgube.“³ Prva knjiga Ivane Brlić Mažuranić bila je objavljena 1901. godine pod naslovom *Valjani i nevaljani*, to je zbirka kratkih dječjih pripovijedaka i pjesama koju je autorica objavila u vlastitoj nakladi. Druga knjiga *Škola i praznici* također zbirka dječje poezije i pripovijedaka objavljena je 1905. godine. (Zima, 2001: 32) Prvo razdoblje književnoga stvaralaštva Ivane Brlić Mažuranić završava 1912. godine kada je objavljena zbirka pjesama *Slike*. Antun Gustav Matoš njezinu poeziju naziva „poezijom ljubavi, ljubavi prema svojoj djeci i ljubavi prema domovini.“ (Zima, 2001: 32) Također navodi kako je napisala dosad najbolje pripovijetke, priče i pjesmice za djecu. (Matoš prema Skok,

³ <https://www.usvijetubajki.org/ivana-brlic-mazuranic/autobiografija> (pristup ostvaren 30.05.2022)

2007: 20) Ostali književni kritičari ne slažu se A.G. Matošem navodeći kako njezina rana dječja poezija nema veliku umjetničku vrijednost te da je to plod traženja puta i izraza. (Barbić prema Zima, 2001: 33) Nakon razdoblja dječje poezije slijedi razdoblje pune književne zrelosti i plodnosti, u kojem nastaju njezina najvrjednija književna djela. Na samom početku ovoga razdoblja 1913. godine izlazi roman *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*, a tri godine poslije, točnije u prosincu 1916. godine, objavljena je zbirka od šest bajki *Priče iz davnine*. Priče su već 1924. godine prevedene na engleski jezik pod naslovom *Croatian Tales of Long Ago*, a objavio ih je ugledni londonski nakladnik Georg Allen et Unwin. Osim engleskoga prijevoda, *Priče iz davnine* prevedene su na švedski, češki te danski. Treće izdanje ove zbirke bajki izlazi 1926. godine s dvije dodane priče (*Lutonjica Toporko i devet župančića* te *Jagor*). Nakon *Priča iz davnine* 1923. godine izlazi djelo *Knjiga omladini*, u kojoj se nalaze pjesme, eseji i razmišljanja, a sljedeće godine izlazi i knjižica *Radosna majka – dobra pjestinja*. U trećem razdoblju književnoga stvaralaštva Ivane Brlić Mažuranić, koje će trajati sve do autoričine smrti, najznačajniji je njezin obrazovni i znanstveni interes. Značajna djela nastala u ovom razdoblju su *Dječja čitanka o zdravlju* objavljena 1927. godine i predavanje održano na Dan mira pod naslovom *Mir u duši* iz 1929. godine. Također bavila se proučavanjem bogatog arhiva obitelji svoga supruga pa je tako u razdoblju od 1934. do 1935. godine priredila tri sveska *Iz arhiva obitelji Brlić u Brodu na Savi*. Ivana je još od suprugove smrti 1923. godine proučavala arhivsku građu obiteljske knjižnice pa je tako spomenuta tri sveska popratila uvodom i raspravom o pronađenoj građi pod naslovom *Uvod k zbirci starih pisama*. Nadalje krajem 1937. godine objavljen je njezin dječji povijesno-pustolovni roman *Jaša Dalmatin, potkralj Gudžerata*, koji se temelji na povijesnim istraživanjima Ivanina oca Vladimira Mažuranića. Posljednje djelo koje je napisala bila je knjiga *Srce od licitara* koja je objavljenja 1938. godine, nakon autoričine smrti. Također postoji djelo objavljeno 1943. godine pod naslovom *Basne i bajke*, u kojem su objavljene neke basne i bajke pronađene u rukopisnoj ostavštini ili prethodno publicirane u časopisima. Poznat je podatak kako u njezinoj rukopisnoj ostavštini postoji velika privatna korespondencija. (Zima, 2001: 25-31)

4. MATO LOVRAK

Prezime Lovrak karakteristično je za sjeveroistočno podnožje Bilogore. Na tome području, točnije u Velikom Grđevcu pokraj Bjelovara 8. ožujka 1899. godine rođen je jedan od najznačajnijih hrvatskih dječjih pisaca, Mato Lovrak. Rođen je u obitelji oca Mate Lovraka i majke Ane, kao jedno od osmero djece, od kojih je četvero preminulo. U Velikom Grđevcu

pohađao je pučku školu, a taj dio svoga djetinjstva opisuje u djelu *Slamnati krovovi*, u kojem se može vidjeti kako je taj period života vrlo značajan za Lovraka te kako je upravo ovo razdoblje utjecalo na njegovo oblikovanje kao čovjeka, ali i kao pisca. Nižu gimnaziju završio je u Bjelovaru, što je opisao u romanu *Gimnazijalac*, iz kojeg saznajemo kako nije imao povoljne uvjete za učenje pa je shodno s tim ponavljao jedan razred. U knjizi *Preparandist* opisao je svoje školovanje u Zagrebu na Učiteljskoj školi, iz koje saznajemo kako je to bilo vrlo teško razdoblje u Lovrakovu životu zbog neprihvaćenosti i sukoba s profesorima, ali i početka Prvog svjetskog rata. 1919. godine Lovrak počinje raditi kao namjesni učitelj u Kutini, gdje priređuje svoju prvu školsku predstavu. U svom podučavanju nastoji učenike uključiti u nastavu tako da prirodno pitaju i odgovaraju te da razumiju ono o čemu se govori. Zbog takvog načina predavanja 1920. godine premješten je u malu seosku školu u Ilovski Klokočevac. Iste godine u jesen ponovno je premješten za učitelja u rodnom Velikom Grđevcu. U tom razdoblju oženio se Helenom (Jelenom) Majetić, koja je prilikom porođaja 1922. godine preminula zajedno s djetetom. Nakon položenog stručnog ispita 1923. godine postaje pravi učitelj, a već 1924. godine imenovan je ravnajućim učiteljem. Iste te godine oženio se učiteljicom Zoricom Šterk, s kojom je imao kćer Đurđicu. U narednom razdoblju bio je još nekoliko puta premještan u razne škole. Nakon umirovljenja zajedno sa suprugom živio je u Zagrebu, gdje umire 13. ožujka 1974. godine. (Kolar-Dimitrijević, 2012: 7-43) U njegovu čast u rodnom mu Velikom Grđevcu izgrađen je „Kulturni centar Mato Lovrak“, gdje se svake godine održavaju Lovrakovi dani kulture⁴, u sklopu kojih se od 1993. godine dodjeljuje nagrada „Mato Lovrak“ za najbolji roman za mladež napisan na hrvatskom jeziku u proteklih godinu dana.⁵

⁴ <http://www.kucmatolovrak.eu/matolovrak.php> (pristup ostvaren 23.04.2022)

⁵ <http://www.kgz.hr/hr/za-djecu-i-mlade/knjige-za-djecu-i-mladez/nagrada-mato-lovrak-3955/3955> (pristup ostvaren 23.04.2022.)

4.1. Književno stvaralaštvo Mate Lovraka

Milan Crnković smatra kako Mato Lovrak započinje novo razdoblje u hrvatskoj dječjoj književnosti, koje naziva Lovrakovim dobom. U svom književnom radu Lovrak prekida neka do tada ustaljena načela, ali isto tako uvodi i neka nova. Milan Crnković i Dubravka Težak navode kako se Lovrak u novim djelima odriče svojih ranijih sklonosti za priču i fantastične elemente, ali ipak se u potpunosti ne odriče elementa fantastičnoga jer vrlo često opisuje snove svojih junaka. Nastoji izbaciti elemente autobiografskoga dječjeg romana, no u pisanju ipak ne može zanemariti vlastite doživljaje iz djetinjstva i iskustva koja je imao radeći kao učitelj. Ipak u djelima ne prikazuje sebe samoga. Nadalje, u svojim djelima ne prikazuje djecu u domu, u obiteljskom okruženju pa tako pojam toplog doma ne postoji u Lovrakovim djelima, iz čega možemo vidjeti kako se okreće socijalnom realizmu. Stoga se svi sukobi temelje na društvenim opozicijama i ekonomskim, društvenim i psihičkim uvjetima siromašnih i bogatih. Odriče se poetičnosti diskursa pa tako jednostavan jezik, s kratkim rečenicama i pripovijedanjem u prezentu pomaže čitatelju da lakše prati zbivanje. (Crnković i Težak, 2002: 363-365) Uz sve ono što je izbacio uvodi nekolicinu noviteta. Dječji roman ističe kao najprikladniji žanr, u svoja djela uvodi skupinu djece ili dječju družinu što se najbolje može vidjeti na primjeru romana *Družba Pere Kvržice*. Radnja u njegovim djelima najčešće se odvija na selu, dječaci su glavni likovi, a lik učitelja je izravan ili skriveni pokretač radnje. Također je prisutna svijest djece o društvenim prilikama i klasnim sukobima i njihovim težnjama za određenim ciljevima. (Crnković i Težak, 2002: 365)

Lovrak je napravio veliki preokret u hrvatskoj dječjoj književnosti. Popularnost je stekao dječjim romanima, iako je svoj književni rad započeo kraćom proznom vrstom, koja je najava njegovih romana. Lovrakova prvo djelo *Strašan san* objavljeno je 1924. godine. Potom 1930. godine u Zagrebu izlazi zbirka priča *Slatki potok*, nakon nje *Doka Bedaković i Francek Drugi Hrabri* 1938. godine, 1954. godine *Naši dječaci*, *Dobra oluja* 1959. godine te *Putovanje od 35 koraka* 1963. godine, a godinu dana nakon izlazi knjiga *Katićev dom*. (Hranjec, 2004: 58) Točno dvadeset godina nakon što su objavljene *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*, točnije 1933. godine izlaze prva dva Lovrakova romana *Deca Velikoga sela*, koji je kasnije preimenovan u *Vlak u snijegu*, i *Družba Pere Kvržice*. Oba romana doživjela su tridesetak i više izdanja, dramatizirana su te su prema njima snimljeni filmovi, a nalaze se i na popisu lektire za osnovnu školu. (Zalar, 1983: 25-27) Objavljivanjem spomenutih romana počinje novo razdoblje hrvatske dječje književnosti u kojem su objavljeni romani *Divlji dječak* 1934. godine i 1946. *Prijatelji*. Roman

Neprijatelj br.1 prvi put je objavljen 1937. godine u Pragu, a na području Jugoslavije izlazi godinu dana poslije. (Zalar, 1983: 64) To je prvi Lovrakov „gradski“ roman, radnja se odvija u gradu Zagrebu, ali zadržana su sva glavna obilježja Lovrakova načina pisanja, kao što su dječja družina, problem bogatih i siromašnih i mnoge druge. (Crnković i Težak, 2002: 356) 1939. godine objavljen je roman *Anka Brazilijanka*, koji ću kasnije u radu detaljnije predstaviti. Mato Lovrak je uz kraće prozne tekstove i romane, također pisao i dramske tekstove. Tako imamo pedesetak Lovrakovih dramskih djela, od kojih je prvi *Micek, Mucek i Dedek* iz 1941. godine prikazivan u Hrvatskom narodnom kazalištu. U kasnijim radovima kao što su *Milom ili silom, Neće s bakom za stol, Malo pismo sv.Nikoli te Podne je prošlo*, vidljiva je autorova pedagoška motivacija pa su svi tekstovi školske moralke i dramatiziran pedagoški savjeti. (Hranjec, 2004: 57-58)

Mato Lovrak ostat će trajno upamćen kao jedan od važnijih hrvatskih dječjih pisaca, koji je u dječjoj književnosti otvorio novi koncept i postavio roman kao glavnu vrstu.

5. ČUDNOVATE ZGODE ŠEGRTA HLAPIĆA

Dječji roman *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* objavljen je 1913. godine u izdanju Hrvatskog pedagoško-književnog zbora. (Zima, 2001: 62) Ovaj roman je vrlo brzo nakon objavljivanja privukao pažnju kritičara pa je tako među prvima Antun Gustav Matoš rekao: „Ove Čudnovate zgode mogu se ubrojiti u one rijetke i prerijetke tekstove naše knjige što se idealizmom svoga shvaćanja životnog, prostotom naravnog izraza i delikatnošću rijetkog humora mogu već sada smatrati klasičnima u gomili loše suvremene naše proze. Ta pripovijetka je dostojna klasičnog imena Ivana Mažuranića, a boljih nema baš mnogo na našem jeziku.“ (Matoš prema Zima, 2001: 62-63) Stjepan Hranjec tvrdi da ovo djelo predstavlja kamen temeljac u razvitku hrvatskog dječjeg romana, da se od njega sve računa te uspoređuje s njim. (Hranjec prema Zima, 2001: 65)

Prema Joži Skoku *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* su pravi dječji roman upravo po svojoj formi i kompoziciji. Zbog prisutnih elemenata akcije, avanture, lutanja i bajke ovo djelo može se klasificirati u različite podvrste romana. (Skok, 2007: 59) Kao glavna tema djela ističe se životna priča postolarskog šegrta za vrijeme njegovog sedmodnevnog putovanja. (Skok, 2007: 46) Uz glavnu temu možemo uočiti avanturističko-pustolovni i akcijski tematski sloj koji je ključan za čitalačku privlačnost, a očituje se u putovanju kao temeljnom pokretaču radnje. Autorica tako akciju koristi kako bi priču o glavnom junaku učinila što dinamičnijom, ali isto tako kako bi identificirala njegov lik. Akcija u ovom romanu nije sama sebi svrhom, ali ne predstavlja ni puku zabavu. (Skok, 2007: 47) Ovo je roman u čijem su središtu djeca, točnije Hlapić i Gita i njihovo prijateljstvo. Njih dvoje predstavljani su kao tandem, koji se slučajno sreću, a povezuje ih slična sudbina napuštene odnosno izgubljene djece. Emotivnu sferu djetinjstva autorica ne prikazuje samo prijateljstvom već i njihovim odnosom prema životinjama, prvenstveno sa psom Bundašem i papigom, ali i ostalim životinjama poput magaraca, gusaka, krava i konja. Važno je osvrnuti se na motive dječje igre, pa tako Hlapićeva i Gitina opuštana igra otkriva njihovu izvornu dječju prirodu. U romanu je prikazana Hlapićeva igra s Bundašem i teletom te Gitine predstave. Također kroz igru su nastojali zaraditi večere i prenoćišta, što ukazuje na njihov vedar duh i snalažljivost. (Skok, 2007: 48-49)

Milan Crnković i Dubravka Težak smatraju da roman *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* ima sva obilježja modernog dječjeg romana, ima junaka i junakinju, vedrog Hlapića i nježnu Gitu, ima bogatu radnju gotovo s elementima akcijskoga romana (borba s negativnim Crnim Čovjekom), ima pothvat koji će mali postolarski šegrt izvesti s uspjehom (gašenje požara i pronalazak

ukradenih stvari), ima potvrde o vrijednosti i mogućnostima djece u ozbiljnim situacijama, a da nikad ne prijeđu dječju mjeru, ima čar putovanja i kolorit za djecu privlačnih mjesta ili zbivanja kao što su cirkus, noćno putovanje, ima privlačne pratitelje malih glavnih junaka, pametnog i vjernog psa Bundaša i egzotičnu papigu. Ima divno i uvjerljivo ozračje optimizma koje proizlazi iz dječjeg gledanja na svijet, ima čar igre i slutnje ozbiljnoga života i na kraju jednostavno, a skladno i dojmljivo pripovijedanje. (Crnković i Težak, 2002: 261)

Roman ima jedinstvenu kompozicijsku strukturu temeljenu na kronološkom slijedu događaja i točnom trajanju radnje. Hlapićevo putovanje tako traje točno sedam dana, a poglavlja u knjizi obilježena su danima putovanja, što čitateljima odnosno djeci olakšava praćenje same radnje. (Skok, 2007: 50)

U Šegrtru Hlapiću je postupak obračuna sa zlom preuzet iz bajke, a zlo je ograničeno i utjelovljeno (Majhut, 2005: 139) : „Na svijetu ima, naime srećom tako malo opakih ljudi kao što ima malo pušivog boba u zdjeli, pa su i u ovom kraju živjela u to vrijeme samo dva opaka čovjeka.“ (Brlić Mažuranić, 1969: 91) Opis vanjskog izgleda („Imao je na sebi zelene hlače, crvenu košulju, krasne čizmice, sjajnu kapu i crvenu torbu preko ramena. Izgledao je kao general nekakve čudnovate vojske!“) (Brlić Mažuranić, 1969: 14) šegrta Hlapića i reakcije likova („Kad je Hlapić u zelenim hlačama, s crvenom košuljom i sjajnim čizmicama došao u sobu, Marko se tako začudio da je širom otvorio usta i prestao plakati.“) (Brlić Mažuranić, 1969: 23) kad ga prvi put vide vrlo su važne, jer njegova pojava predstavlja nešto pozitivno u tužnom svijetu. (Majhut, 2005: 155-156)

6. ANKA BRAZILIJANKA

Dječji roman *Anka Brazilijanka* prvi je put objavljen 1939. godine. Crnković i Težak smatraju da je ovaj roman „zanimljivo i korisno odstupanje od Lovrakovih shvaćanja književnosti.“ (Crnković i Težak, 2002: 360) Radnja romana odvija se u neodređenom prostoru između sela i grada, u ciglani. Zanimljiva je činjenica kako je glavni lik djevojčica Anka, siroče bez oca i majke, gdje vidimo odstupanje od dotadašnjih Lovrakovih karakterističnih prikaza dječjih skupina. (Crnković i Težak, 2002: 360) Anka ne rješava svoj životni problem kada je milostiva odvodi iz sirotišta, ona to čini osvajajući neobuzdanog radnika Brazilijanca. Ovaj roman ima tešku socijalnu podlogu, prikazuju se slabo plaćeni i loše hranjeni radnici te teška sudbina siročadi, što možemo shvatiti kao ozbiljnu kritiku društva, ali to isto tako pomaže da se jače

istaknu i cijene vrijednosti Ankinе pobjede. (Crnković i Težak, 2002: 360-361) Ivo Zalar ističe da se u knjizi javlja „topli lirizam“ kojeg nema u drugim Lovrakovim djelima, ali su prisutni svi drugi elementi karakteristični za Lovrakova djela. Tako ovaj roman ima izražen smisao za socijalnu pravdu i želju da se prenese poruka o dobroti i etičnosti. (Zalar prema Kolar-Dimitrijević, 2012: 71) Berislav Majhut navodi kako je u romanu preko svake mjere dobrog ukusa upotrijebljeno pojavljivanje zvjezdanog neba, zvjezdica i iskrica u Ankinim očima i očima pralje Milke. (Majhut, 2005: 296) „Nikad nisam vidjela ovako veliko nebo u noći i toliko zvijezda.“ (Lovrak, 1981: 28) „Skidala je u mislima zvijezde s neba, okitila je njima Brazilijanca, pralju i cijelu njezinu kućicu te je sva u noći blistala.“ (Lovrak, 1981: 77) „Zaprepašteno gledaju starca velike Ankinе oči, u kojima kao da se vidi odbljesak zvijezda koje su se počele naglo i gusto sipati po noćnom nebu.“ (Lovrak, 1981: 19)

Već na početku djela autor opisuje vanjski izgled protagonistice, djevojčice Anke: „Obučena je u građansku jednostavnu haljinicu, a na nogama joj sandale. Gole noge i ruke izgrebane su od trnja i kupina. U kovrčastoj, podrezanoj, a zamršenoj kosi ima lišća i čičaka. Lice joj je lijepo, ljubičasto-modro, a na nekoliko mjesta ogrebano do krvi.“ (Lovrak, 1981: 15) Ovime se želi na samom početku prikazati kako je djevojčica napuštena, izmorena i prepuštena da se sama snalazi u „divljini“.

Autor roman započinje opisom ciglane. Radnici koji tamo rade dolaze iz siromašnih krajeva, među njima se nalazi i radnik po imenu Brazilijanac, koji je prije radio u Brazilu. Svi oni vrlo naporno rade, a na kraju dana zajedno večeraju. Tako su jedne večeri začuli da se nešto nalazi u grmlju. Bila je to djevojčica Anka. Rekla je da ide na more naći svoju gospodaricu. Također je rekla kako nema roditelje i da živi s milostivom i gospodinom, koji su je odveli iz sirotišta, ali se ne brinu za nju te kako su oni otišli na ljetovanje, a nju nisu povelili sa sobom pa je ostala kod paziteljice kuće gdje je spavala u predvorju sa psićem. Tu nije ostala dugo jer je željela potražiti milostivu i njenog muža te ih tražiti ključ od stana i vratiti se natrag u grad.

„Radnici su od nje saznali da je ona siročica na ovom svijetu. Ne zna za oca ni majku. Našli su je jednog jutra na stepenicama velike kuće u gradu, umotanu u krpe. U sirotištu je bila do četvrte godine. Onda su došli milostiva i njezin muž i zaželjeli su odvesti sebi jedno dijete zauvijek. Milostiva ju je lijepo obukla. Kod nje je bolje jela, a spavala je u maloj služinjskoj sobici pokraj kuhinje. Prvih dana bilo joj je kod milostive vrlo ružno. Živjela je tri godine u stanu milostive kao u zatvoru. Izlazila je na ulicu samo do prvog dućančića po so, šećer, šibice i rižu. Milostiva ju je u tri godine povelila sa sobom samo tri puta dalje od stana.“ (Lovrak, 1981: 17-18)

„Otputovala je milostiva i njezin muž na ljetovanje, na more. Anku nisu sa sobom povel. Anka je trebala biti dvije sedmice kod paziteljice. Bila je samo jedan dan i jednu noć. Paziteljica ju je smjestila na spavanje u predsoblju. Tu je spavao i mali psić. Anka nije mogla spavati od žalosti i od straha. Kad su se stakla na vratima zorom osvijetlila, Anka natakne na bose noge sandale, otključa vrata, pobježe na ulicu i na kolodvor. Ona je obišla kolodvor i zaputila se pješke prugom na more, da potraži milostivu i njenog muža i da im se potuži kako joj je tužno bez njih. Tražit će milostivu ključ od stana i vratit će se natrag prugom u grad.“ (Lovrak, 1981: 18-19)

Radnici odluče da je Brazilijanac odvede u selo. Putem su se Brazilijanac i Anka zbližili, pa se Brazilijanac sažalio nad djevojčicom i odlučio je povesti natrag na ciglanu. Sutradan je pralja Milka odmah došla u ciglanu po rublje gdje je sreća Anku. One su zajedno pospremile Brazilijančevu sobu, što je njega jako naljutilo te je otišao u selo, gdje se napio i napravio veliku štetu u gostionici, zbog čega je završio u zatvoru. Anka je bila vrlo tužna zbog svega što se dogodilo pa se sama uputila do općine kako bi ju vratili nazad u grad. Tamo se ponovno susrela s Brazilijancem, koji je bio u zatvoru i tražio je vode. Anka se sažalila nad njim i donijela mu vode, nakon čega Brazilijanac odlazi. Anka se navečer ponovno vraća na ciglanu, ali je radnici zbog oluje koja se sprema žele odvesti natrag u općinu. Dok se jedan radnik spremao da je odvede, Anka je nestala i svi kreću u potragu za njom. Tada se i Brazilijanac zabrinuo i krenuo je tražiti i dozivati, na što se Anka oglasila s vrha dimnjaka. Brazilijanac se popeo na dimnjak i spasio je. Odveo ju je u svoju sobu i cijelu noć je bio uz nju. Ovaj događaj zbližio je Brazilijanca i Anku pa joj Brazilijanac obećava kako će ostati još nekoliko dana na ciglani. Nakon cjelodnevnog dana provedenog u igri, Brazilijanac odvodi Anku u kuću pralje Milke da se odmori. Kada se Anka probudila, mislila je da još uvijek sanja, ali joj Milka govori kako ne mora otići, da će ostati s njom i Brazilijancem. Na kraju se Brazilijanac i Milka vjenčaju jer jedino tako Anka može ostati u selu. („Anka je bila službeno priznata kao njegovo dijete, dobila je i njegovo prezime. Bila je to Anka Brazilijanka.“ (Lovrak, 1981: 80))

7. ROMAN O SIROČETU

Berislav Majhut u svojoj se analizi ranog hrvatskog dječjeg romana bavio tipologijom dječjih romana do 1945. godine, te kao jednu od tri najvažnije strukturne vrste dječjih romana izdvaja roman o siročetu. Majhut navodi da se 1890-ih godina u hrvatskoj dječjoj književnosti pojavljuje podvrsta dječjeg romana, roman o siročetu, u kojem je glavni lik dijete bez roditelja. Glavna karakteristika ovakve vrste romana je odbačen junak bez zaštite i sigurnosti, koji nigdje ne nailazi na razumijevanje, a njegovi postupci su rezultat želja odraslih. (Majhut, 2005: 394-395) Protagonist romana o siročetu nalazi se izvan društvenog poretka, slabiji je od ljudi oko sebe, njegove postupke društvo ne kritizira, odnosno društvo ga uopće ne uključuje. Siroče kao takvo nije svrhovito, ne želi ništa. Nije superiorno u odnosu na okolinu, njegova snaga nije dovoljna da pobjegne iz neprijateljske okoline, pa mu drugi moraju pomoći. (Majhut, 2005: 256) Siroče mora u svakom trenutku pokazati svoje poštenje. Pasivno je sve dok se ne pojavi mentor koji će ga voditi. (Majhut, 2005: 120-122) U romanu o siročetu zadaću određuje protagonist. On čezne za sigurnošću, toplinom, ljubavlju, ali to je neodređena čežnja. Nema ciljeva i zadataka za izlazak iz nevolje, a nema ni vjere u sebe. Dijete siročete ne može samo stvoriti dom, ali može biti primljeno u dom. Zato protagonist treba pokazati da zaslužuje biti primljen u dom. (Majhut, 2005: 144-145) Berislav Majhut navodi kako u trenutku „spiralnog putovanja na dno“ lik siročeta mora pokazati da se njegovo poštenje neće ni u jednom trenutku izgubiti jer ima neslomljivu čestitost, zahvalnost i umiljatost. (Majhut, 2005: 181 i 195) Također protagonist je krhko, slabo, boležljivo, nježno, skromno i marljivo biće, koje će rado obaviti posao kada mu se pruži prilika, („Dajte djede, ja ću vam ponijeti mlijeko u kuću, reče Hlapić“ (Brlić Mažuranić, 1969: 17)), jer nikako se ne smije posumnjati da je njihov društveni status rezultat karakternih nedostataka. (Majhut, 2005: 165 i 181)

Protagonist romana o siročetu putuje sam, moguće je da mu se na tom putu netko pridruži, ali taj pratilac mu ne pomaže, već se on brine za njih. (Majhut, 2005: 210) Junak putuje iz mjesta u mjesto i on je nit na koju se nižu epizode. Te epizode ne povezuje ništa drugo osim što je u njima isti junak, a događaji su neovisni jedni o drugima. (Majhut, 2005: 260) Protagonist na svoje putovanje kreće iz doma iz kojeg je prisiljen otići. (Majhut, 2005: 272) Dom kojeg protagonist na kraju dobiva predstavlja središnju vrijednost romana o siročetu. (Hameršak i Zima, 2015: 210)

Područje dječje književnosti definirano je svojim implicitnim čitateljem⁶, koji određuje svaki element književnoga djela u kojem se nalazi. (Majhut, 2005: 39) U romanima o siročetu povezane su dob junaka i implicitnog čitatelja, ali junak je uvijek mlađi i slabiji od implicitnog čitatelja. Siroče mora biti dijete, netko tko čezne za toplinom i roditeljskom zaštitom, a čitatelj je onaj koji može najbolje doživjeti junakovu tjeskobu i potpuno razumjeti njegovu radost. (Majhut, 2005: 112) Važno je naglasiti kako su u romanima o siročadi rijetko prisutni životinjski likovi, jer se tada zadovoljava potreba životinje za ljubavlju, dok se potreba protagonista za sigurnošću i ljubavlju ne može zadovoljiti ovim novim odnosom. Životinja i njena ljubav mogu biti samo zamjena za ljubav koju junak želi. Dakle, krhkost i usamljenost heroja ostaju netaknute. (Majhut, 2005: 232)

Roman o siročetu ima sretan kraj. Usprkos svim preprekama, protagonist uspijeva dobiti dom i roditelje. Berislav Majhut navodi da siroče ne može stvoriti dom. Može se primiti u dom, ali ga ne može samostalno stvoriti. Zato protagonist treba dokazati da je vrijedan da ga se prihvati u dom, a to će dokazati svojim poštenjem. (Majhut, 2005: 144) Lik djeteta je oblikovan, a narativ organiziran prema autorovoj zamisli o aktualnom i utopijskom funkcioniranju društvene zajednice: međuljudski odnosi su shematski i jednostavni, a ponašanje pojedinih likova i promjene karaktera su rezultat kršćanske ideologije. (Zima, 2011: 42)

8. USPOREDNA ANALIZA ROMANA ČUDNOVATE ZGODE ŠEGRTA HLAPIĆA I ANKA BRAZILIJANKA

Romane *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* autorice Ivane Brlić Mažuranić i *Anka Brazilijanka* autora Mate Lovraka možemo ubrojiti u najbolje hrvatske dječje romane o siročetu. Već u prvoj rečenici romana *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* saznajemo da je Hlapić siroče: „Bio je neki mali postolarski šegrt, koji nije imao ni oca ni majke. Zvao se Hlapić.“ (Brlić Mažuranić, 1969: 9) U romanu *Anka Brazilijanka* nešto kasnije, nakon opisa života na ciglani, saznajemo da je Anka siroče: „Nemam majke. Nemam oca. Stanujem s milostivom i gospodinom.“ (Lovrak, 1981: 16) Glavni likovi ovih romana, Hlapić i Anka, djeca su bez roditelja, odbačeni od okoline,

⁶ Perry Nodelman kako je implicitni čitatelj najvećeg dijela dječje književnosti dijete čija je najvažnija karakteristika ograničeno znanje i sposobnosti, a čije su glavne potrebe da bude zaštićeno i obrazovano. (Nodelman prema Majhut, 2005: 69)

Pisac dječje književnosti mora iskonstruirati svog implicitnog čitatelja i pokušati uzeti u obzir ograničenja, ali i specifična svojstva svog čitatelja kao što su mogućnost uživanja, mašta, ograničeno znanje te mehanički način razmišljanja sklon analogijama. (Majhut, 2005: 72-73)

bez zaštite i sigurnosti, kao takvi predstavljaju arhetip djeteta siročeta u hrvatskoj dječjoj književnosti.

Oba teksta temeljena su na arhetipskom putovanju junaka predočenom kroz individualne sudbine šegrta Hlapića i Anke Brazilijanke. Protagonisti na svoje putovanje kreću iz doma iz kojeg su prisiljeni otići. Hlapić odluči pobjeći iz svog doma nakon što ga majstor Mrkonja izgrdi i optuži da je kriv što su čizme gospodinovom sinu bile pretijesne. „Mislio je Hlapić, mislio, a onda odluči, da će u noći pobjeći od majstora Mrkonje i da će otići u svijet.“ (Brlić Mažuranić, 1969: 12) Slično je bilo i s Ankom, koja ne svojom voljom odlazi iz doma, zbog ružnog ponašanja milostive koja ju ostavlja paziteljici na čuvanje, a ona ju smješta u predsoblje gdje je spavala sa psićem. „Kad su se stakla na vratima zorom osvijetlila, Anka natakne na bose noge sandale, otključa vrata, pobježe na ulicu i na kolodvor.“ (Lovrak, 1981: 18) Ovdje možemo uočiti razliku u vremenu kada protagonisti odlaze iz doma, Hlapić na put kreće noću, a Anka ranom zorom. Jedna je od sličnosti što su oba lika prisiljena otići zbog neprimjerenog i ružnog ponašanja svojih „gospodara“, majstora Mrkonje i milostive. Još je jedna sličnost u tome što oba lika putuju pješice, čime se želi prikazati kako su, iako maleni spremni pretrpjeti veliki napor da ostvare svoj cilj. Ankin put prikazan je kroz njenu retrospekciju tako da njeno zaustavljanje na ciglani izgleda kao samo jedna epizoda u Ankinom lutanju (Majhut, 2005: 273), dok Hlapić putuje sedam dana, svaki se dan njegovog putovanja prikazuje posebno, ali događaji s putovanja nisu međusobno povezani. (Batinić, 2015: 589) Hlapić i Anka na svojim putovanjima bore se s raznim nevoljama i u pravilu, uz pomoć odraslih, uspijevaju postati radišni, poštene i korisni članovi zajednice. Pritom već u dječjoj dobi ozbiljno i teško rade: Hlapić kao šegrt kod majstora Mrkonje, a Anka kao pomoćnica u milostivinoj kući („Ovako mala znade spremati, nešto skuhati i prati.“ (Lovrak, 1981: 18)). Također još jedna karakteristika romana o siročetu je da junak putuje sam, ali mu se netko može pridružiti na tom putovanju. Ovakav primjer imamo upravo u romanu *Čudnovate zgode šegrta Hlapića*, gdje se Hlapiću na njegovom putovanju pridružuje Gita. „S jedne strane išao je Hlapić, a s druge Gita, a u sredini Bundaš.“ (Brlić Mažuranić, 1969: 37) Za razliku od Hlapića, Anka putuje sama.

Šegrt Hlapić čini dobro ljudima na koje nailazi i usprkos svim nevoljama koje su ga snašle ostaje isti od početka do kraja. (Majhut, 2005: 346) „Kroz sve one mnoge pogibelji i neprilike na svom putu, nije on zaboravio, da je obećao donijeti cvijeće onoj služavki, bude li starcu mljekaru pomogla, da ne mora sam nositi mljeko uza stube.“ (Brlić Mažuranić, 1969: 118) Slično je i s Ankom, ona nastoji u svakoj lošoj situaciji pomoći Brazilijancu. „Otići ću popodne

onom cestom u selo, ali ću prije Brazilijancu spremiti sobu i dobro očistiti posude iz kojih jede...“ (Lovrak, 1981: 45)

Likovi Hlapića i Anke vrlo su slični. Imali su vrlo teško djetinjstvo, ostali su bez roditelja, ali usprkos tome nisu izgubili dobrotu, plemenitost, hrabrost i empatiju. Također, sporedni likovi u romanima mogu se usporediti. Antagonisti su odrasli, kao što je Hlapićev gospodar Mrkonja i Ankina milostiva, što samo po sebi govori o nadređenosti odraslih u dječjem radu (služenju). Možemo uočiti karakternu sličnost majstora Mrkonje i Brazilijanca. Majstor Mrkonja često je bio zlovoljan te se ružno odnosio s Hlapićem. („Majstor Mrkonja bio je dakle tvrda srca i vrlo nepravedan, pa je psovao i vikao na Hlapića, kad god je bio zlovoljan.“ (Brlić Mažuranić, 1969: 9)) S druge strane Brazilijanac je također u početku bio vrlo grub prema Anki („Ne rugaj se, mala, nego, miči naprijed! Brže! (Lovrak, 1981: 26)“) Također, oba su lika proživjela velike obiteljske tragedije zbog kojih su postali toliko hladne i oštre osobe. Majstor Mrkonja na sajmu je izgubio kćer, dok je Brazilijanac vrlo malen izgubio majku, a otac ga je zanemario. Na kraju romana majstor Mrkonja i Brazilijanac postaju drugačije osobe jer su upravo Hlapić i Anka uspjeli omekšati njihova srca i učiniti ih boljim osobama. U oba djela prisutni su i ženski likovi, majstorica i pralja Milka. Za razliku od muških likova, one su nježne i dobre, pune ljubavi. „Majstorica je bila jako dobra. Imala je jako dobro srce. Hlapića je jako voljela.“ (Brlić Mažuranić, 1969: 10) „Iz usta ove žene izlaze pametne, mile i lijepe riječi. „Njezina ruka tako meko gladi Ankine ruke i lica i kosu.“ (Lovrak, 1981: 45)

U romanu *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* prisutna je ljubavna priča o Hlapiću i Giti, koju su se, kad su odrasli, vjenčali: „Poslije su Gita i Hlapić narasli još i veći, a onda su se vjenčali. Kasnije su preuzeli posao od majstora Mrkonje, koji je već bio jako ostario.“ (Brlić Mažuranić, 1969: 123) U Anki Brazilijanki nema takve romantične dimenzije, ali se na kraju romana spominje vjenčanje Brazilijanca i pralje Milke. „Svatovi su išli u crkvu samo u jednim kolima.“ (Lovrak, 1981: 79)

Protagonist romana o siročetu mora dokazati da je vrijedan nagrade i primanja u dom. (Majhut, 2005: 144-145) U romanu *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* Hlapić i Gita morali su obavljati razne poslove kako bi zaradili hranu i prenoćište. „Ponudi se pastirima, da ćeš im u kući pokrpati opanke, pa će nas primiti na noćište.“ (Brlić Mažuranić, 1969: 68) U djelu *Anka Brazilijanka* situacija je nešto drugačija, naime Anka nije trebala obavljati nikakve poslove kako bi imala gdje spavati već su se radnici na ciglani sažalili nad njom i odlučili da će je Brazilijanac odvesti u općinu gdje će prenoćiti, ali Brazilijanac je Anki ipak ustupio svoju sobu. „On će otići spavati pod krov na ugljen, a nju će položiti na svoju postelju kralj prozora.“

(Lovrak, 1981: 35) Oba romana imaju sretan završetak. Dubravka Zima ističe da kraj romana *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* spaja dva modelativna obrasca, protagonist pustolovnog romana vraća se u zajednicu i mora „dokazati“ da je uspješno riješio zadatak pronalaženje izgubljene djevojčice, a siročić dobiva dom u obitelji te iste djevojčice. (Zima, 2011: 38). Anka na kraju također dobiva dom i roditelje.

Berislav Majhut navodi kako se životinje vrlo rijetko pojavljuju u romanima o siročetu (Majhut, 2005: 232), no u romanima *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* i *Anka Brazilijanka* to nije slučaj. U ovim romanima likovi ostvaruju vrlo bliske odnose sa životinjama. Naime Hlapićev najbolji prijatelj je pas Bundaš, koji ga vjerno prati cijelim putem i pomaže mu u raznim situacijama, a Gita ima papigu. „S jedne strane išao je Hlapić, a s druge Gita, a u sredini Bundaš. Giti na ramenu bila je papiga. To je bilo vrlo šareno i čudno društvo na cesti.“ (Brlić Mažuranić, 1969: 37) Također se u jednom dijelu romana *Anka Brazilijanka* spominju životinje, točnije tele, koje Anka nikada nije vidjela pa ju Brazilijanac odvodi u staju. „Odnio me je u seljakovu staju, da vidim drago tele, jer ga nisam nikad vidjela. Tamo sam ga grlila i milovala.“ (Lovrak, 1981: 46) Autori u svoja djela ubacuju životinje jer njihova ljubav predstavlja zamjenu za pravu ljubav koja je potrebna likovima. Oni se uz životinje osjećaju sigurno i voljeno.

9. ZAKLJUČAK

Djela s područja dječje književnosti pisana su tako da se približe djetetu i da se ono može poistovjetiti s pričom i junakom tog djela. Dječji romani tako imaju vrlo jednostavnu radnju, koju djeca mogu lako pratiti, a glavni junaci su vesela i dobroćudna djeca.

U Hrvatskoj se pojam dječjeg romana dugo nije afirmirao, ali s pojavom *Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića* autorice Ivane Brlić Mažuranić situacija se mijenja pa se dječji roman počinje vrlo brzo i bogato razvijati. Nakon Ivane Brlić Mažuranić veliki preokret u hrvatskoj dječjoj književnosti donosi Mato Lovrak, jer u svoje romane uvodi dječje družine.

Dječja književnost može se podijeliti u nekoliko žanrovskim skupina, a u ovom radu predstavljena je jedna od njih, roman, točnije roman o siročetu. Roman o siročetu definira se kao dječji roman u kojem je glavni lik dijete bez roditelja. Jedna od glavnih karakteristika ovakvog romana je odbačen junak, koji kroz cijelo djelo pokazuje svoju dobrotu i poštenje.

U ovom radu predstavljena su dva hrvatska dječja romana o siročetu, *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* i *Anka Brazilijanka*. Prikazuje se na koje načine autori prikazuju siroču u svojim djelima i koje su karakteristike romana o siročetu prisutne u njima. Na temelju karakteristika romana o siročetu uspoređena su navedena djela i prikazane sličnosti i razlike u određenim dijelovima romana. Oba romana imaju sretan kraj. U romanima je prikazano kako se uvijek isplati biti dobar i pošten i da će se svakom djetetu u jednom trenutku osmjehnuti sreća te da će dobiti ono za čim svako dijete čezne, sretnu obitelj i roditeljsku ljubav.

10.LITERATURA

Batinić, Š. (2015). *Književni junaci i životni gubitnici – siročad u Hrvatskoj potkraj 19. i početkom 20. stoljeća* U: Majhut, B., Narančić Kovač, S., Lovrić Kralj, S. (ur.) „Šegrt Hlapić“ od čudnovatog do čudesnog, str. 589 – 601, Zagreb: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti

Brlić-Mažuranić, I. (1969). *Čudnovate zgođe šegrta Hlapića*. Zagreb: Mladost.

Crnković, M., Težak, D. (2002). *Povijest hrvatske dječje književnosti od početka do 1955. godine*. Zagreb: Znanje.

Hameršćak M., Zima D. (2015). *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: Leykam international. d.o.

Hranjec, S. (1998). *Hrvatski dječji roman*. Zagreb: Znanje.

Hranjec, S. (2004). *Dječji hrvatski klasici*. Zagreb: Školska knjiga.

Kolar-Dimitrijević., M. (2012). *Tragovima vremena u djelima Mate Lovraka*. Zagreb-Bjelovar: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru i Srednja Europa.

Lovrak, M. (1981). *Anka Brazilijanka*. Zagreb: Mladost.

Majhut, B. (2005). *Pustolov, siroče i dječja družba: hrvatski dječji roman do 1945*. Zagreb: FF Press

Skok, J. (2007). *Književno djelo Ivane Brlić-Mažuranić*. Varaždinske toplice: Tonimir.

Zalar, I. (1983). *Dječji roman u hrvatskoj književnosti*. Zagreb: Školska knjiga.

Zima, D. (2001). *Ivana Brlić – Mažuranić*, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

Zima, D. (2011). *Kraći ljudi. Povijest dječjeg lika u hrvatskom dječjem romanu*. Zagreb: Školska knjiga.

Mrežne stranice

Brlić Mažuranić, I. (1916). *Autobiografija*. U: U svijetu bajki Ivane Brlić Mažuranić, URL: <https://www.usvijetubajki.org/ivana-brlic-mazuranic/autobiografija> (pristup ostvaren 30.05.2022.)

Kulturni centar Mato Lovrak, URL: <http://www.kucmatolovrak.eu/matolovrak.php> (pristup ostvaren 23.04.2022.)

Nagrada Mato Lovrak, U: Knjižnice grada Zagreba, URL: <http://www.kgz.hr/hr/za-djecu-i-mlade/knjige-za-djecu-i-mladez/nagrada-mato-lovrak-3955/3955> (pristup ostvaren 23.04.2022.)